

- введення обов'язкових й додаткових балів - обов'язковими балами оцінюється виконання самостійних робіт, курсових робіт, здача заліків, розв'язання завдань тощо, а додатком» рекомендується використовувати для заохочення учнів при виконанні ними творчих завдань (написання рефератів, участі в олімпіадах, конференціях, розв'язанні завдань підвищеної складності);
- заохочення додатковими балами за своєчасне виконання учнями навчальних і контрольних завдань, а також активну участь у практичних і семінарських заняттях

Дана система дозволяє отримати: можливість визначити рівень підготовки кожного учня на будь-якому етапі навчального процесу і отримати об'єктивну динаміку засвоєння знань не тільки протягом навчального року, але й за весь період навчання; диференціювати значимість оцінок, отриманих учнями за виконання різних видів робіт (самостійна робота, поточний, підсумковий контроль, тренінг, домашня творча та інші роботи); відображати поточною й підсумковою оцінкою величину учнівської праці; підвищити об'єктивність оцінювання знань.

Перевірка знань учнів не є самоціллю. Правильно організований контроль рівня знань учнів повинен сприяти навчанню, розвитку. особистісному росту учнів, а також орієнтуватися на концепти індивідуалізації навчального процесу. Сполучення контролюючої функції з корегувальною, спрямоване на підвищення індивідуального рівня знань. вимагає впровадження нових підходів у диференціюванні оцінної шкали. Загальним для всіх видів диференціювання оцінної шкали й різновидів рейтингу є висока точність і об'єктивність отриманих результатів, наочність і показовість. Перераховані особливості стимулюють пізнавальний інтерес і інтелектуальну активність учнів; виникає атмосфера демократизму, діловитості, здорового змагання; росте їх відповідальність за результати загальної з викладачем праці.

Слід відзначити, що використання рейтингу впливає й на педагогічний почерк самого викладача, адже йому доводиться заздалегідь, ще на початку теми, курсу, семестру, визначатися підходами до перевірки й оцінювання знань і, вчасно інформуючи учнів про «правила гри», втягувати їх як у корекцію своїх знань, так і в загальну для всіх учасників процесу навчання систему контролю.

Застосування рейтингових методів диференціації допомагає учневі почати усвідомлено працювати над собою, реально оцінити свої можливості, дає шанс розширити їх, внутрішньо розкріпає учня, знімає страх перед процесом навчання в цілому й формами контролю знань

зокрема, зміцнює пізнавальний інтерес, допомагає стати більш самостійним і впевненим в собі.

Література

1. Козленко А. Г. Рейтинговая система как одна из эффективных форм контроля и проверки знаний учащихся - III Конференция Соросовских Учителей. Збірка доповідей. - К.: 1998. Частина 2
2. Ніколайчук В.Д. Рейтингова система оцінювання знань — у кн.: III Конференція Соросівських Учителів. Збірка доповідей. — К.: 1998. Частина 2, -С. 316-321.
3. Братюк О.Г. Елементи модульно-розвиваючого навчання і рейтингової оцінки знань при вивченні хімії в середній школі - III Конференція Соросівських Учителів. Збірка доповідей. - К.: 1998. Частина I.- С. 525-534.
4. Благодаренко Л.Ю. Самостійна робота учнів з фізики в умовах диференціації її вивчення в сучасній школі - III Конференція Соросівських Учителів. Збірка доповідей. - К.: 1998. Частина 2, -С. 159, 163.

Маєвська Л. М.

*викладач кафедри соціальної педагогіки
і педагогічної майстерності*

ЕТНОС ЯК ПЕДАГОГІЧНА СИСТЕМА

Головною особливістю самоорганізуючої системи є її здатність відчувувати ті частини та елементи, які не беруть участі у взаємному сприянні розвитку, й залучати нові, котрі спроможні наблизити досягнення мети [1]. Етнос, відтворення якого знаходиться в прямій залежності від якості залучення всіх його компонентів в процес формування національної самосвідомості, і є такою системою. В процесі свого функціонування він врегульовує вихідні, первинні та вторинні фактори, що утворюють педагогічну систему. До первинних факторів відносяться субетноси, кола внутрішнього етнічного спілкування, етнічна культура, національна школа, представники етносу, члени їх сімей, етнічні рухи та інші суб'єкти педагогічного процесу, що є водночас об'єктами цієї діяльності. В результаті взаємодії суб'єктів і об'єктів педагогічного процесу в етнічному середовищі зароджуються виховні відносини у вигляді причинно-наслідкових зв'язків між компонентами педагогічної системи, що забезпечують наuczіння та присвоєння особистістю етнічних стереотипів поведінки.

Похідними, або вторинними, елементами етнопедагогічного процесу є різні етнокультурні моделі поведінки, що знаходять відображення в етнічних стереотипах, способах спілкування. Кожна спільнота з множини якостей та властивостей окремі виділяє найбільше і в процесі етнізації (вростання в етнос, укорінення) прагне, щоб їх обов'язково засвоїло молоде покоління. В залежності від того, які риси психічного складу дістають в народі найвищу оцінку, зароджуються етнокультурні відмінності, що існують в об'єктивованих формах (усна народна творчість, народна музика, хореографія, народні ремесла, уміння, навички) та у формі традицій.

В Україні, наприклад, в центр особистісних рис відносили здавна *духовний аристократизм*. Г.Ващенко у книзі "Виховний ідеал" розкриває сутність зазначеної якості: "людина ставить на перше місце не зовнішні ознаки гідності, не своє положення, не одягу й багатство, а високі духовні якості вдачі"[2: 108]. В культурі ж багатьох народів Росії зазвичай культивувалося терпіння, прагнення покійністю приборкати свій буйний норов, що сформувався на широких вільних просторах, докопатися до істини.

Загалом первинні та вторинні фактори народного виховання, діючи в етнічному середовищі, утворюють педагогічну систему, завдяки якій кожен народ в потоці зміни поколінь зберігає свою духовну культуру, психологію.

Етнос як педагогічна система характеризується такими ознаками:

- визначеність педагогічних цілей і завдань;
- наявність етнокультурної інформації, необхідної для передачі наступним поколінням, та етнофорів - носіїв цієї інформації;
- специфіка умов формування національної самосвідомості;
- забезпеченість необхідними засобами, наявність ефективних форм і методів для здійснення педагогічного процесу [3:13].

Названі ознаки достатньо динамічні й зазнають змін в залежності від розвитку самої педагогічної системи, яка поряд із зазначеними структурними елементами включає в себе єдність національної самосвідомості з історичними долями, культурою, традиціями, звичаями та іншими складовими етнічності. Структура етнопедагогічної системи діє в інтересах правильної організації впливу на особистість, а змістові, динамічні компоненти етносу забезпечують постійну його еволюцію. Це сприяє розв'язанню протиріч між спадковістю етнічних форм та необхідністю їх адаптації до постійних змін умов життя в етнічній спільноті.

Елементи структури етнопедагогічної системи поділяються на дві групи:

1) самовідтворювані людиною — культура, менталітет, відношення, стереотипи.

2) нсвідтворювані, природні — клімат, природні ресурси, ландшафт расові ознаки.

Вплив першої групи структурних елементів на саморозвиток етносу прогнозується, а другої — обов'язково враховується. Про неможливість розвитку людини поза впливом середовища, що підтримує її існування, писали М.С.Введенський, І.М.Сеченов, І.П.Павлов та ін. М.І.Вернадський, Л.М.Гумільов, М.Г.Левин та ін. розглядають етнос та етногенез як природню функцію біосфери [4: 197-198]. Існує думка, що народи відрізняються один від іншого біологічно (В.Г.Старовойтова, Е.Х.Панеш, С.М.Широкогоров та ін.).

Не варто відкидати значення природних факторів, котрі жорстко детермінують етнічну поведінку і структурні елементи основи саморозвитку етносу, проте й вони підвладні дії антропогенних чинників, які можуть істотно вплинути на еволюцію етнопедагогічної системи. Такі самовідтворювані елементи етнопедагогічної системи, як культурний досвід, етнічність, міжетнічні та особистісні відносини, чисельне співвідношення етнофорів і автохтонів, значно впливають на особливості взаємодії людей в етносоціальній спільноті. Етнічні контакти — це не просто спілкування, а злиття крові, дозволене та регульоване звичаєм (якщо традиція дозволяє ендогамний шлюб). Інкorporація ж іногородців — це і спільна діяльність, і перший крок до асиміляції.

В народному вихованні найактивнішу роль при організованому впливові на особистість відіграють ті елементи етнопедагогічного процесу, які відтворює і змінює в разі необхідності людина, і які, як правило, виступають в якості педагогічних цілей. Вирішення ж педагогічних завдань народного виховання визначається не зміною умов процесу виховання, а з допомогою педагогічних поглядів народу, що склалися протягом тривалого часу як результат спостережень впливу природних умов, побуту, моралі, господарської діяльності та ін. на формування особистості нових членів етнічної спільноти. Облік впливу етнічного середовища (природного та соціального) на виховання молодих поколінь визначає ступінь реальності життєво необхідних педагогічних цілей.

Етнос як педагогічна система виконує ряд функцій. Їх можна визначити як культурно-історичні способи задоволення певних потреб етнічної спільноти в цілому та її членів щодо життєзабезпечення. Педагогічні функції етносу реалізуються в різноманітних формах, сукупність яких разом з етнічними нормами (етнічними цінностями,

етнотрадиціями, етностереотипами і т.п.) складає основний зміст, „центральному зони” психічного складу етнічної спільноти.

Головними функціями етнопедагогічної системи є інформаційна, організаційна, координаційна, компенсаційно-захисна. Інформаційна функція пов'язана з пізнавальною діяльністю етнофорів (носіїв етнічних рис та якостей, етнічної інформації, тобто своєрідна модель особи, в якій зосереджені етнічні елементи та взаємозв'язки між ними) і автохтонів — осіб, які в результаті етнізації, укорінення, тобто прилучення до рідної мови, до різних проявів етнічної культури, норм поведінки та навколишнього світу, а також до самих себе, набувають етнічних якостей, стають їх носіями. Етнопедагогічна система виступає тут у ролі фільтра, що регламентує доступ інформації, і виробляє механізми компенсації у випадку психосоціальних перевантажень.

Організаційна функція припускає об'єднання зусиль структурних і функціональних елементів системи у розв'язанні головних педагогічних завдань: забезпечення відтворення етносу, збереження традиційних цінностей, використання їх в процесі виховання молодого покоління, узгодження самовідтворюваних елементів етнопедагогічної системи з раціональною та емоційною складовими національної самосвідомості особистості [3: 18-20].

Функція координації зусиль структурних компонентів етнопедагогічної системи і об'єднання їх в цілісний процес народного виховання є кардинальною, головною. Вона опирається на аналіз результатів розв'язання побутових педагогічних ситуацій, особливості корекції локальних педагогічних явищ в інтересах саморозвитку етносу. Функція координації виявляється в узгодженості впливу виховних інститутів та організацій, впорядкованості їх спрямованості у трьох взаємопов'язаних напрямках: інстанції, засоби, результати координації.

Питання "Хто конкретно здійснює координацію" вирішують інстанції координації. В етносі координацію педагогічних зусиль різних структурних елементів етнопедагогічної системи здійснюють етнофори — активні носії етнічних почуттів і установок, ініціатори етнонаціонального самовизначення, солідаризації з етнічними цінностями, нормами, стереотипами. Етнофори, як суб'єкти педагогічного процесу, впливають на автохтонів особистим прикладом, влучним словом рідної мови, міфом, твором фольклору, символом, образом. В якості інстанції в етносі можуть бути певні соціальні інститути: школа, церква, культурні асоціації, національні рухи тощо.

Координуючий вплив має таку структуру:

- аргументуюча частина;
- розпоряджувальна частина.

Змістове наповнення структурних частин визначається метою і умовами, за яких можлива координація. Умови досягнення педагогічної мети визначає координатор. В етнопедагогічному процесі від нього вимагають не тільки знання загальних законів та закономірностей педагогіки, але й розуміння специфіки етносу, як об'єктивного фактора процесу виховання. За твердженням Г.Гачева, загальні закони не пояснюють національної специфіки [5:39]. Таким чином, інстанція в своєму складі має суб'єкта координації і результат його педагогічного управління процесом виховання в етносі.

Засоби координації поведінки людей в етнопедагогічному процесі відображають особливості етнічного середовища. Зокрема, в середовищі трудового населення України сформувалася усталена система регламентації усіх дій: вони або дозволялися громадою, або заборонялися. Норми регламентації існували і щодо порядку роботи та відпочинку, сформовані відповідно до релігійно-етичних функцій громади, цехів та братств. Вони визначали як міру дозволеності, так і ступінь заборон на окремі види роботи й дозвілля у широкому діапазоні: від засудження з боку громадської думки до накладання штрафів [6]. У наведеному прикладі координатором поведінки людей виступали громада, цех, братство.

Традиційним засобом координації поведінки в етносі є об'єднання дорослих та дітей з метою проведення різних ігор — своєрідних моделей етнізації. Будь-яка народна гра є системою підготовки особистості до певної міжособистісної взаємодії, під час якої виробляються спеціальні засоби впливу один на одного [7:190-197]. В спільній діяльності і взаємодії один на одного відбувається відбір кращих індивідуальних здібностей, які певною мірою засвоюються всіма, а це розвиває вміння спілкуватися в певній спільноті. В учасників гри розвивається вся палітра людських якостей, котрі необхідні для досягнення узгодженості дій.

Особливістю координації в етнічній педагогіці є те, що вона на абсолютна, а охоплює лише найважливіші для життя народу стереотипи поведінки, і її засоби діють суворо, у вигляді заборони. Форми і методи координації поведінки члена спільноти обумовлені етнічною ситуацією, потребами саморозвитку етносу [8:51-56].

У цілому координацію і узгодженість впливу елементів етнопедагогічної системи можна уявити як управління педагогічним процесом в етносі, а педагогічну систему в етнічній спільноті як самовільно виниклий взаємозв'язок її структурних і функціональних елементів, що забезпечують розвиток етносу від етноцентризму до міжетнічної інтеграції, природної акультурації.

Література

1. Моисеев М.М. Универсальный эволюционизм и коэволюция // Природа. — 1989. — №4.
2. Ващенко Г. Г. Виховний ідеал. Т.1. / Третє видання. — Полтава: Полтавський вісник, 1994. — 191с.
3. З.Кузьміна Н.В. Професіоналізм діяльності викладача і майстра виробничого навчання профтехучилища. — М: Вища школа, 1989.
4. Выготский Л.Л. Развитие высших психических функций. — М.: Из-во АПН РСФСР, 1960. - 432с.
5. Гачев Г. Национальные образы мира. — М.: Советский писатель 1988. —326с.
6. Пономарьов А. Українська етнографія // <http://www.geocities.com/ukretno/book2/lecture19.html>
7. Альбуханова-Славська К.А. Діяльність і психологія особистості. — М: Наука, 1980.
8. Гумилев Л.Н., Иванов К.П. Этнические процессы: два подхода к изучению // Социологические исследования. — 1992. — №1. — С.51-56

Міненко Н.М.

вчитель загальноосвітньої школи №22

ДО ПИТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

Одним із важливих напрямів перебудови навчально-виховного процесу загальноосвітньої школі є аналіз та обґрунтування шляхів, які мають забезпечити інтелектуальний розвиток вихованців. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті, що стала предметом обговорення на останньому з'їзді вчителів, визначила освіту не тільки як „стратегічну основу розвитку особистості, суспільства, нації і держави, найбільш масштабну і людиноємну сферу суспільства, його політичної соціально-економічної, культурної, наукової організації”, але й назвала її засобом відтворення й нарощування інтелектуального, духовного потенціалу народу, дієвим чинником модернізації суспільства, зміцнення авторитету країни на міжнародній арені. Проголошенні Законом „Про загальну середню освіту”, Державною національною програмою „Освіта” (Україна ХХІ століття) ідеї інтелектуалізації навчання, спрямовані на розвиток особистості дитини, сприяють інтеграції змісту освіти навколо базових потреб дитини, покликані забезпечити індивідуальну динаміку розвитку кожної дитини, реалізувати її творчий потенціал.

Питання формування інтелектуальних умінь школяра завжди було актуальним у дидактиці. Над його вирішенням працювали психологи